

prof. dr hab. Witold Świętosławski

Instytut Archeologii Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk, ul. Bielańska 5

witold.swietoslowski@ug.edu.pl
601 507 242

Sopot, dn. 29 grudnia 2023 r.

**Ocena dorobku naukowego dr Adrianny Szczerby
w związku z ubieganiem się o stopień doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk humanistycznych – dyscyplina archeologia**

1. Podstawowe informacje o kandydatce

Dr Adrianna Szczerba odbyła studia archeologiczne na Uniwersytecie Łódzkim, zakończone uzyskaniem w 2005 r. tytułu magistra archeologii. Studia ukończyła z wyróżnieniem.

W 2010 r. uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie archeologii na Uniwersytecie Łódzkim.

W 2006 r. odbyła staż w Śląskim Oddziale Służby Ochrony Zabytków w Katowicach, delegatura w Częstochowie. W latach 2009-2010 była zatrudniona na stanowisku asystenta w Katedrze Archeologii Historycznej Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. Od 1 stycznia 2011 r. jest adiunktem w Katedrze Archeologii Historycznej i Bronioznawstwa Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Uzyskane tytuły i stopnie, doświadczenie zawodowe, pozwalają podjąć starania ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Podstawa oceny

Habilitantka zaproponowała jako osiągnięcie naukowe monografię *Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego (1949-1953). Geneza, działalność, znaczenie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, ss. 358.

Ocena publikacji monograficznej

Monografia *Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego (1949-1953). Geneza, działalność, znaczenie* jest dziełem autorskim.

Tytuł jest jednoznaczny, precyzyjnie informujący o treści pracy. Podjęcie tej problematyki przez Autorkę uznać należy za działanie wartościowe i potrzebne. O potrzebie powołania *Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego*, działalności i efektach dyskutowano, często bardzo burzliwie, podczas różnych spotkań naukowych, w ich kuluarach, w publikowanych artykułach. Dostrzegalne były skrajności ocen, niewątpliwie często wynikające nie tylko z odmiennych sądów o potrzebie konkretnych prac archeologicznych, metod ich realizacji czy interpretacji wyników, ale i czynników pozanaukowych, mniej lub bardziej silnych związków z różnymi ideami politycznymi. Dziś dyskusje te, choć jeszcze niekiedy się w rozmowach archeologów pojawiające, są nie tylko rzadsze, ale i co ważniejsze, chłodniejsze, pozwalające na formułowanie mniej emocjonalnych sądów. Niewątpliwie *Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego* i jego działania były w dziejach polskich badań historycznych i archeologicznych wyjątkowo istotne i podjęcie obiektywnej próby oceny jest potrzebne.

Jest kilka walorów Autorki w przypadku tego tematu. Ma ona doświadczenie w studiach nad historią archeologii, co poświadcza jej dorobek publikacyjny. Nie uczestniczyła z racji wieku ani w działaniach *Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego*, ani w sporach i dyskusjach dotyczących oceny tych działań, co przed laty wywoływało częstokroć nadmierną ekscytację wielu badaczy, niepozwalającą na chłodne i obiektywne ocenianie, zbytnie jego upolitycznienie.

Autorka, jak to zaznaczyła we *Wstępie*, skoncentrowała swą uwagę na dwóch liniach metodycznych: poddała analizom źródła dotyczące planów, prac i efektów działań *Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego* oraz bogate dyskusje, która pojawiały się wielokrotnie po przekształceniu się *Kierownictwa* w Instytut Historii Kultury Materialnej PAN. Ten sposób działania ocenić należy pozytywnie.

Pierwszy rozdział *Spory o początki Polski w dawnej historiografii polskiej* to bardzo dobre, choć szkicowe, przedstawienie najważniejszych głosów, które zapisane na kartach prac z czasów od drugiej połowy XVIII wieku po okres pomiędzy pierwszą i drugą wojną światową dokumentowały zadziwiająco różnorodne pomysły o początkach naszego narodu, dobitnie pokazujące mocne uwikłanie ówczesnych studiów historycznych i archeologicznych w programy i idee polityczne, realizowane

często z dużą porcją wyraźnej agresji i związane (szczególnie w okresie międzywojennym) z trudnymi relacjami niemiecko-polskimi. Autorce udało się przedstawić najważniejsze etapy ewolucji przemysłów w tym zakresie i główne akcenty. Pokazała, jak poszukiwania odpowiedzi na pytanie o początki/tworzenie się polskiego narodu generowały potrzebę zorganizowania w ambitnej, rozbudowanej skali, interdyscyplinarnej akcji badawczej. Rozdział jest bardzo dobrym wprowadzeniem w rozwiniętą w dalszej części pracy problematykę.

Wprowadzeniem jest jeszcze także rozdział drugi *Potrzeba przygotowania wielkiej rocznicy*, w którym Autorce, opisującej to, co działo się w latach tuż drugiej wojnie światowej, udało się zarówno pokazać polityczne zainteresowanie ówczesnych, komunistycznych władz, tematami historii i archeologii czasów tworzenia się polskiej państwowości, w jakimś stopniu wynikające z potrzeb propagandowych ale, co przyznać trzeba, a docenia Autorka, także wspierających rozpoczęty wtedy proces włączania i zespalania ziem zachodnich w Polsce nowych granic, jak i uwypuklić naukową genezę „milenijnego projektu”.

Trzy kolejne rozdziały: trzeci (*Program tzw. milenijnych badań nad początkami państwa polskiego*), czwarty (*Struktura organizacyjna*) i piąty (*Miliony na Millenium. Podstawy finansowania KBNPPP*), to jak jasno z tytułów ich wynika przedstawienie podstaw działań, czyli programu, organizacji i finansowania. Autorka bardzo rzeczowo, zwięźle, wypunktowała najważniejsze tych zagadnień aspekty. Pokazała, jak ewoluowały poglądy w kwestiach precyzowania celów prac badawczych i relacje pomiędzy głównymi ich realizatorami.

Najliczniejsze strony (2/3 całości) tekstu, tj. rozdział szósty, poświęcone są *Działalności archeologicznej KBNPPP*. Autorka bardzo sumiennie przedstawiła tu wszystkie stanowiska zbadane w ramach tej akcji. Zrobiła to bez nadmiernego i niepotrzebnego rozbudowania opisów, akcentując najważniejsze z tymi miejscami związane pytania. Przypomniała sformułowania oceniające efekty prac autorstwa osób prowadzących badania. Opisy zawsze zamykała kilkoma zdaniem o obecnym stanie wiedzy na temat tych miejsc. Docenić trzeba umiejętność Autorki lakonicznego, ale celnego, zrelacjonowania bez niepotrzebnego w tej pracy rozbudowywania informacji o dotąd toczących się dyskusjach, hipotezach, które w związku z faktem, iż to miejsca o wyjątkowej wadze dla poznawania czasów wczesnego średniowiecza nieustannie są tematem badań i refleksji różnych badaczy.

Książkę zamyka bardzo krótkie, bo zaledwie dwustronicowe *Zakończenie*. Zapewne niektórzy czytelnicy, oczekujący rozbudowanej oceny Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, poczują niedosyt. Moim zdaniem to dobre podsumowanie. Doceniam lakoniczność,

niewdawanie się w niepotrzebne dyskursy. Autorka w ostatnim akapicie celnie stwierdziła: „działalność ta „przyniosła rezultaty znacznie trwalsze od polityki, której miały służyć”. Dobrze też się stało, że przywołała na koniec opinię Zofii Hilczer-Kurnatowskiej, że był to czas „wielkich osiągnięć i nieuchronnie przy tej okazji popełnianych błędów”. W pełni zgadzam się z ostatnim zdaniem Autorki: „były to najlepsze badania na jakie stać było ówczesną archeologię” (wszystkie cytaty - s. 282).

Powyższe uwagi jednoznacznie wskazują na to, że uważam monografię *Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego (1949-1953). Geneza, działalność, znaczenie* za pracę bardzo wartościową, potwierdzającą nie tylko szeroką wiedzę Autorki, ale przede wszystkim jej umiejętność dojrzałej, wyważonej prezentacji i oceny tematu, którym się zainteresowała. Jest ważnym wkładem w studia nad dziejami polskiej archeologii. Zasługuje na uznanie je za wartościowe osiągnięcie naukowe.

3. Ocena innego dorobku publikacyjnego habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora

Po uzyskaniu przez habilitantkę stopnia doktora ukazało się drukiem ponad dwadzieścia publikacji w zdecydowanej większości tylko jej autorstwa, w dwóch przypadkach ze współautorkami. Są wśród nich trzy książkowe monografie, z których jedna nie będzie brana pod uwagę – to jej praca doktorska oraz artykuły i rozdziały w pracach zbiorowych. Wszystkie publikacje potwierdzają skupienie się habilitantki na tematyce historii archeologii (a w zasadzie szerzej - historii nauki) ostatnich trzech wieków. Dowodzą, co trzeba wyraźnie podkreślić, jej innowacyjności, pomysłowości, umiejętności dostrzegania bardzo różnorodnych aspektów tej problematyki.

Dwie książki, napisane z dużą starannością dokumentacyjną, zaskakują trafnością podjętych tematów, które mogłyby sprawiać wrażenie błażych (*Szkoła Zgromadzenia Kupców miasta Łodzi (1898-1939)* i *Dom uczonych. Dzieje kamienicy przy ul. Uniwersyteckiej 3 w latach 1945-2018* – pierwszą z nich wyróżniono nagrodą Rektora Uniwersytetu Łódzkiego). Opisują kilkudziesięcioletnie dzieje dwóch łódzkich budynków i jej mieszkańców, jak się dowiadujemy bardzo mocno związanych z przemianami oświaty i nauki w dawnej Łodzi, pokazane na szerokim tle przemian politycznych i społecznych poprzedniego wieku. Obie monografie świetnie dowodzą, jak bardzo pozornie małe punkty na mapie dużego miasta mogą być swego rodzaju soczewkami skupiającymi najważniejsze akcenty oświatowo-naukowego życia w burzliwych i gruntownie zmieniających się czasach. Książki te mogą być świetnymi wzorami i inspiracjami do tworzenia podobnych monografii, pokazując, że warto podobne tematy podejmować w przypadku i innych miejsc wyjątkowych.

Kilkanaście artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych poświęconych jest rodzeniu się naukowej archeologii na ziemiach dawnej Polski, znaczenia w tym procesie kolekcjonerstwa i muzeów. Autorka dostrzega i tu możliwości odnajdowania różnorodnych tematów badawczych. Podejmuje kwestie zarówno działań rozbudowanych organizacyjnie, jak i kolekcjonerstwa prywatnego. Proponuje zauważenie problematyk rzadko dotąd podejmowanych, np. przytacza przykłady osiągnięć kobiet w działaniach archeologicznych na przełomie XIX i XX w., przypomina o znaczeniu zainteresowań archeologicznych w utrzymywaniu pamięci o tożsamości i tradycji polskiej w czasach zaborów, o stymulujących rozwój naukowej archeologii zjazdach i kongresach archeologicznych. Kilka artykułów poświęconych jest problematyce ochrony zabytków archeologicznych na dawnych, polskich, wschodnich kresach. Niektóre z prac poświadczają zainteresowania dziejami zarówno łódzkich instytucji archeologicznych, jak i wybitnymi, działającymi w Łodzi archeologami. Habilitantka w przestrzeniach historii zainteresowań i badań archeologicznych potrafi gruntownie zebrać informacje, przeanalizować i zaproponować akceptowalne wnioski w kwestiach od siebie odległych np. zarówno o początkach archeologii miast, jak i o dziejach akceptowania i negacji idei istnienia run słowiańskich.

Wszystkie publikacje habilitantki poświadczają jej bardzo dobry metodologicznie warsztat naukowy, umiejętność proponowania istotnych tematów badawczych i wnikliwe ich analizowanie, czyli w pełni moim zdaniem jest przygotowana do samodzielnej pracy naukowej.

4. Ocena innych działań naukowych

Po roku 2010 habilitantka uczestniczyła w dziesięciu polskich i zagranicznych konferencjach. Przedstawiła referaty o tematykach związanych z dziejami nauki, głównie archeologii. Była w latach 2017-2018 była kierownikiem grantu Narodowego Centrum Nauki *Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego (1949-1953). Geneza, działalność, znaczenie*, który pozwolił jej przygotować monografię będącą zgłoszonym osiągnięciem badawczym. Jest współrealizatorem zaplanowanego na lata 2022-2026 projektu *Leksykon archeologii katyńskiej (1990-2015)*, finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Odebrała kilka zagranicznych pobytów studyjnych. Jest więc osobą mającą już pewne doświadczenia w nawiązywaniu bezpośrednich kontaktów naukowych i potrafiącą uczestniczyć w międzynarodowych działaniach badawczych.

5. Bilans dorobku naukowego habilitantki i ostateczna konkluzja

Ocena wszystkich wymienionych wyżej dokonań dr Adrianny Szczerby po uzyskaniu przez nią stopnia doktora skłania do uznania Jej kompetencji do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej i jest pozytywna. Rzetelność i skrupulatność badań, ich wyniki, umiejętność zachowywania dystansu do analizowanych tematów, warte są docenienia.

Przedstawione do oceny osiągnięcie naukowe - monografia *Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego (1949-1953). Geneza, działalność, znaczenie oraz pozostałe efekty działań naukowych* spełniają, moim zdaniem, wszystkie wymagania stawiane osobie ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia.

W związku z powyższym stwierdzeniem wnioskuję o dopuszczenie dr Adrianny Szczerby do dalszych działań związanych z procedowaniem postępowania habilitacyjnego.

